

iad

isarder.org

ISSN: 1309 - 0712

İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF BUSINESS RESEARCH - TURK

Yıl / Year : 2023
Cilt / Volume : 15
Sayı / Issue : 3

İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Business Research - Türk

ISSN: 1309-0712

Cilt: 15

Sayı:3

2023

Vol.15

No.3

www.isarder.org / www.isarder.com

DERGİ HAKKINDA

İşletme Araştırmaları Dergisi (Journal of Business Research-Türk) online yayın yapan hakemli bir akademik dergidir. Dergide işletme alanında araştırma makaleleri yayınlanmaktadır. Dergi yılda dört kez yayınlanır. Makaleler Türkçe ve İngilizce olarak sunulabilir. İşletme Araştırmaları Dergisine farklı kurum ve ülkelerden gönderilen makaleler biçim ve içerik yönünden yayın kurulu tarafından incelendikten sonra hakemlere gönderilir. Makaleler American Psychological Association (APA)'da belirtilen kurallara göre hazırlanmalıdır.

ABOUT THIS JOURNAL

Journal of Business Research-Türk is an academic, refereed and online journal publishing research articles in the field of business administration. The journal is published four times a year. The articles to be submitted should be in Turkish or English. Journal of Business Research welcomes articles from different institutions and countries. All manuscripts submitted to the Journal of Business Research is sent to the referees after the initial review of the editorial board with respect to formatting and content. Manuscripts must be submitted in accordance with the style of writing specified in the book of "The Publication Manual of the American Psychological Association.

BAŞ EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Dr. Melih TOPALOĞLU dergi@isarder.org

EDİTÖRLER KURULU (ALAN EDİTÖRLERİ) / BOARD OF EDITORS

Ali Akdemir, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Arel Üniversitesi

Burhan Çil, Ph.D, İşletmecilikte Araştırma Yöntemleri, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Elbeyi Pelit, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Hakan Koç, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Halil Ülker, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Atılım Üniversitesi

Harun Demirkaya, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Kocaeli Üniversitesi

İrfan Yazıcıoğlu, Ph.D, Muhasebe, Finansman ve Bankacılık, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Kadri Gökhan Yılmaz, Ph.D, Pazarlama ve Girişimcilik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Mithat Üner, Ph.D, Uluslararası İşletmecilik, Atılım Üniversitesi

Murat Kızanlıklı, Ph.D, Stratejik Yönetim ve Örgütsel Davranış, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Seyhan Çil, Ph.D, Muhasebe, Finansman ve Bankacılık, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Pars Şahbaz, Ph.D, Pazarlama ve Girişimcilik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İLETİŞİM KOORDİNATÖRÜ / COMMUNICATIONS

Orhan SAĞÇOLAK info@isarder.org

ABSTRACTING & INDEXING

EBSCO Business Source Corporate Plus

ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (TR Dizin)

DOAJ Directory of Open Access Journals

Central and Eastern European Online Library (CEEOL)

Contemporary Science Association (CSA)

International Scientific Indexing (ISI)

Global Impact Factor (GIF)

J-Gate

HAKEM KURULU / BOARD OF REFEREES

Ahmet TAYFUN	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Alptekin SÖKMEN	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Aslı TAŞCI	University of Florida	USA
Arzu KILIÇLAR	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Aydın KARAPINAR	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Azize TUNÇ	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Badar Alam Iqbal	Monarch University	Switzerland
Cahit GÜRAN	Hacettepe University	Türkiye
Cemal İNCE	Gaziosmanpaşa University	Türkiye
Çağatay ÜNÜSAN	KTO Karatay University	Türkiye
Dilaver TENGİLİMOĞLU	Atılım University	Türkiye
Elbeyi PELİT	Afyon Kocatepe University	Türkiye
Evren GÜÇER	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Gazi UÇKUN	Kocaeli University	Türkiye
Güler SAĞLAM ARI	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Harun DEMİRKAYA	Kocaeli University	Türkiye
Hüseyin YILMAZ	Uşak University	Türkiye
Kamil YAĞCI	Pamukkale University	Türkiye
Kurtuluş KARAMUSTAFA	Erciyes University	Türkiye
Kurban ÜNLÜÖNEN	Gazi University	Türkiye
Ionel BOSTAN	Al. I. Cuza University	Romania
Malyadri PACHA	Osmania University	India
M. Mithat ÜNER	Atılım University	Türkiye
Mehmet ARSLAN	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Muhammad AKRAM	University of Poonch	Pakistan
Muhammad ZIA-UR-REHMAN	National University of Modern Languages	Pakistan

Nebojsa Pavlovic	High school "Djura Jaksic", Raca	Serbia
Noor Mohammad	Multi Media University	Malaysia
Oktay EMİR	Anadolu University	Türkiye
Orhan İÇÖZ	Yaşar University	Türkiye
Peide Liu	Shandong Economic University	China
Rafikul ISLAM	International Islamic University Malaysia	Malaysia
Recai M. YÜCEL	University at Albany New York	USA
Reynaldo Gacho SEGUMPAN	Universiti Utara Malaysia	Malaysia
Selahattin TOGAY	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Sedat YÜKSEL	College of Applied Sciences	Umman
Selma UYGUR	Ankara Hacı Bayram Veli University	Türkiye
Subbash C. SHARMA	Jai Narain Vyas University	India
Ülkü YÜKSEL	The University of Sydney	Australia
Vinod Kumar SINGH	Gurukul Kangri University	India
Yasin KELEŞ	Ondokuz Mayıs University	Türkiye
Zeynep ASLAN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University	Türkiye

İŞLETME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Business Research - Türk

ISSN: 1309-0712

Cilt.15

Sayı.3

2023

Vol.15

No.3

www.isarder.org / www.isarder.com

Hakem Kurulu (Editorial Board)i-iii
İçindekiler (Contents)iv-xi

Araştırma Makalesi/Research Article

Vatandaşlık Yorgunluğunun İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Bağlılığın Aracı Rolü

The Effect of Citizenship Fatigue on Turnover Intention: The Mediating Role of Organizational Commitment

Ceren AYDEMİR1574-1585

Araştırma Makalesi/Research Article

Pay Piyasalarında Finansal Balonlar Adaptif Mi? Borsa İstanbul'dan Kanıtlar

Are Financial Bubbles in Stock Markets Adaptive? Evidence From Istanbul Stock Exchange

Serdar YAMAN, Emre Esat TOPALOĞLU1586-1604

Araştırma Makalesi/Research Article

İşyeri Manevîyatı Literatürünün Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Workplace Spirituality Literature

Serap DEMİRLER1605-1621

Araştırma Makalesi/Research Article

Sanal Deneyimsel Pazarlamanın Çevrimiçi Satın Alma Niyeti ile Müşteri Sadakati Üzerine Etkisi ve Çevrimiçi Alışveriş Yönelimlerinin Düzenleyici Rolü

The Effect of Virtual Experiential Marketing on Online Purchase Intention and Customer Loyalty and the Moderator Role of Online Shopping Orientations

Pınar KAYIKÇI BARDAKÇI, Nil Esra DAL1622-1646

Araştırma Makalesi/Research Article

Duygusal Emek ve Tükenmişlik: Hekimler Üzerine Nitel Bir Araştırma

Emotional Labor And Burn-Out: A Qualitative Research on Physicians

Nesrin KAPLAN, Osman Kürşat ACAR1647-1664

Research Article

Evaluation of the use of Robotics in Hotels in terms of Customer Satisfaction

Kansu GENÇER, Defne KEŞKEKÇİ1665-1674

Research Article

Skills Analysis of Employes by Using LinkedIn Profiles of Global and Türkiye Audit Firms

Bülent KINAY, Ayşegül CİĞER, Gizem ÇOPUR VARDAR1675-1689

Research Article**Reducing Turnover Intention through Organizational Trust and Self-Efficacy**

Burcu TOSUN, Gamze GÜNER KİBAROĞLU1690-1704

Research Article**The Relationships between Employees' Perceptions of Organizational Justice, HR Attributions, and Affective Organizational Commitment**

Ekin Gülsün TURAN, Eda AKSOY1705-1714

Araştırma Makalesi/Research Article**Covid-19 Pandemi Döneminde Uzaktan Çalışmanın İş-Aile Yaşam Dengesine Etkisinin İnsan Kaynakları Yönetimi Perspektifinden İncelenmesi**

An Investigation of the Effect of Remote Working on Work-Family Life Balance in the Covid-19 Pandemic Period from the Perspective of Human Resources Management.

Nuray KORUKÇU, Ahmet YILDIRIM1715-1733

Araştırma Makalesi/Research Article**Endüstri 4.0'a Dönük Yatırımların Lojistik Hizmet Üretim Performansına Etkisinde Esneklik ve Çevikliğin Rolü Üzerine Bir Araştırma**

A Research on the Role of Flexibility and Agility in the Effect of Investments in Industry 4.0 on Logistics Service Production Performance

Mehmet ÇAKMAK, Yıldız ÖZERHAN1734-1752

Araştırma Makalesi/Research Article**Depolama Yeri Atama Problemleri İçin Tavlama Benzetimi**

Simulated Annealing For Storage Location Assignment Problems

Arzu EREN ŞENARAS, Onur Mesut ŞENARAS, Şahin İNANÇ1753-1760

Araştırma Makalesi/Research Article**Avrupa Birliği Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**

The Relationship of Political Stability and Economic Growth in European Union Countries

Murat TEKBAŞ, Barış ARMUTCU1761-1777

Araştırma Makalesi/Research Article**Gıda Ürünleri İmalatı Sektörünün Finansal Performansının TOPSIS Yöntemiyle İncelenmesi**

Investigation of the Financial Performance of the Food Products Manufacturing Sector by TOPSIS Method

Filiz ÖZŞAHİN KOÇ1778-1794

Research Article**Covid-19 and Revisit Intention: Evaluation of Destination Social Responsibility, Visitor Satisfaction, Perceived Value, and Fear Arousal**

Mehmet ÖZCANLI, Pelin BAYRAM1795-1817

Araştırma Makalesi/Research Article**Etkileşim Adaletinin Çalışma Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Otomotiv**

Sektöründe Bir Araştırma The Effect of Interactional Justice on The Quality of Work Life: A Study in The Automotive Industry

Serhat ARTUN, Sefa CEYHAN, Yusuf Can TUNABOYLU, Gökhan DEMİRAY1018-1833

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Destinasyon Pazarlamasında İmaj Algısı: Kırıkkale Örneği**

Image Perception in Destination Marketing: The Case of Kırıkkale

Aylin NALÇACI İKİZ, Sertaç SERT1834-1851

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Dijital Liderliğin İç Girişimciliğe Etkisinde Dijital Örgüt Kültürünün Rolü**

The Role of Digital Organizational Culture in the Impact of Digital Leadership on

Intrapreneurship

İlkay GÜLERYÜZ, Lütfi SÜRÜCÜ, İbrahim YIKILMAZ1852-1867

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Tarihî Gelişimi Bağlamında Paranın Doğasını ve İcadını Tartışmak**

Discussing The Nature and Invention of Money in the Context of Its Historical

Development

Yahya AYYILDIZ, Murat ARISAL1868-1884

[Research Article](#)**An Examination of the Relationship between Nurses' Perceived Leadership****Behaviors in their Managers and Their Attitudes to Change**

Aysun ÜNAL, Miray CELEPLİ SÜTBAŞ1885-1896

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Afghan Consumers' Beliefs, Attitudes, And Behaviors Towards Social Media****Advertising: A Case Study on Parwan-Afghanistan**

Md Abu HASNAT, Ziauddin RAHIMI, Farid AHMAD, Mehmet KARA1897-1914

[Research Article](#)**Proactive Personality and Task Performance: The Mediating Role of Job Crafting**

Yaşar Berkay MAMAK, Handan AKKAŞ, Selin METİN CAMGÖZ1915-1928

[Research Article](#)**The Effects of Human Resources Management on Organizational Performance****and Organizational Climate: A Study in Konya Industry**

Ahmet AKAR, Aykut BEDÜK1929-1943

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Malzeme Akış Maliyet Muhasebesi ve İş ve İnşaat Makineleri Sektörü Üzerine****Uygulama**

Material Flow Cost Accounting and Its Application on Heavy and Construction

Machinery Industry

Gökhan KILIÇ, Nalan AKDOĞAN1944-1956

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Mobil Alışverişin Yenilikçi Tüketici Davranışına Etkisi**

The Effect of Mobile Shopping on Innovative Consumer Behavior

Murat BAŞAL, Bülent DEYİRMENCİ, Ahmet ÇELİK1957-1969

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Sağlıkta Davranışsal İktisadın Araştırma Alanlarının İncelenmesi**

Examination of Research Areas of Behavioral Economics in Health

İlknur ARSLAN ARAS1970-1984

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Fit Yiyecek-İçecek Hizmeti Yeniliğinin Benimsenmesi: Spor Salonları Üzerine Bir Araştırma**

Adoption of Fitness Food and Beverage Service Innovation: A Study on Gyms

Ahmet YARIŞ, Neslihan ŞAHİN1985-1996

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Aşırı İş Yükünün İş Stresi, Tükenmişlik ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Dağıtım Adaletinin Rolü: Sivil Havacılık Sektöründe Bir Araştırma**

The Role of Distributive Justice in the Effect of Excessive Workload on Job Stress, Burnout and Turnover Intention: A Study on Civil Aviation Sector

Ömer TURUNÇ, Burak ULUSOY1997-2010

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Kurumsal İtibarın İşveren Marka Çekiciliği Üzerine Etkisi: Bilişim Sektöründe Bir Araştırma**

The Effect of Corporate Reputation on Employer Brand Attractiveness: A Research in the ICT Sector

Buket AKDÖL, Melike Seçil KALE2011-2027

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**İşin Anlam Kaynakları Ölçeği: Ölçek Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması**

Sources of Meaningful Work Scale: Development, Validation and Reliability

Ali Murat ALPARSLAN, Seher YASTIOĞLU, Sema POLATCI2028-2047

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Aile İşletmelerinde Çatışma ve Evlilik İlişkisi: Adidas ve Puma'nın Hikâyesi Film Analizi**

Conflict and Marriage Relationship in Family Business: Analysis of Adidas Vs. Puma Movie

Şenay KARAKUŞ UYSAL2048-2064

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmelerin Sosyal Medya Paylaşımları Üzerine Bir Araştırma**

A Research on Social Media Posts of Businesses Included in BIST Sustainability Index

İbrahim ALKARA, Merve ÇALIŞKAN2065-2083

[Research Article](#)**The Effect of Uncertainty Intolerance on Career Anxiety and Career Change Intention: A Case Study of the Hospitality Industry**

Handan ÖZÇELİK BOZKURT2085-2095

[Research Article](#)**Exploring The Intersection of Big Data and Hospitality: A Bibliometric Analysis**

M. Bahadır KALIPÇI, Erkan Kadir ŞİMŞEK2096-2110

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Makyavelist Eğilimler ve İşlevsel Olmayan Denetim Davranışı Arasındaki İlişkide Kurlsızlık Davranışının Aracı Değişken Etkisi: Bağımsız Denetçiler Üzerinde Bir Araştırma**

The Mediating Effect of Normlessness Behavior on the Relationship between Machiavellian Tendencies and Dysfunctional Auditing Behavior: A Study on Auditors

Mehmet GÜNLÜK2111-2127

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Kargo Sektöründe Hizmet kalitesi, Müşteri Memnuniyeti ve Sadakat İlişkisi: Bir Aracılık Modeli**

The Relationship Between Service Quality, Customer Satisfaction and Loyalty in the Cargo Industry: A Mediator Model

Ahmet ÇETİNDAS2128-2138

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Etik Liderlik Anlayışının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Kamu Kurumlarında Bir Araştırma**

The Effect of Ethical Leadership Approach on Organizational Commitment: A Research in Public Institutions

Burcu TURAN TORUN2139-2153

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Kişi-Örgüt Uyumunun Özgeciliğe Etkisinde Sosyal Zekânın Rolü: Hizmet Sektörü Çalışanlarında Bir Uygulama**

The Role of Social Intelligence in The Effect of Person-Organization Fit on Altruism: An Application in Service Sector Employees

Zeki ÇETİN2154-2172

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Bağımsız Denetim Kalitesinin Pay Senedi Getirisine Etkisi: Bist Tüm Endeksi Üzerine Dinamik Panel Veri Analizi Uygulaması**

The Effect of Auditing Quality on Share Return: Application of Dynamic Panel Data Analysis on Bist All Shares

İrem DOĞAN, Sinan AYTEKİN2173-2194

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Mobil Yemek Servis Uygulamalarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Tüketici Satın Alma Niyetine Etkisi: Marka İtibarının Aracılık Rolü**

The Effect of Corporate Social Responsibility Activities on Consumer Purchase Intention in Mobile Food Service Applications: The Intermediation Role of Brand Reputation

Hande AYDOĞDU, Saadet SAĞTAŞ2195-2212

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Örgütsel Değişime Hazır Olma ve Genel İş Stresi Arasındaki İlişki: Hemşireler Üzerine Bir Uygulama** The Relationship Between Readiness for Organizational Change and General Job Stress: A Research on Nurses

Dilek USLU, Orhan PEHLEVAN, Gülizar Gülcan ŞEREMET, Büşra ÇAVUŞOĞLU

YILDIRIM2213-2222

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**İhracat Performansı Üzerine Türkiye’de Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi**

A Bibliometric Analysis of Graduate Theses on Export Performance in Türkiye

Ata KAHVECİ2223-2235

[Research Article](#)**Unlocking the Power of Diversity Climate: How Does it Drive Employee Loyalty and Fuel Job Passion in Human Resource Management?**

Gamze GÜNER KİBAROĞLU2236-2248

[Research Article](#)**Reflections of The Strategies Applied in the Boeing 737-Max Crisis Management on Passenger Perception**

Habibe GÜNGÖR2249-2262

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Göz İzleme Tekniği ile Bir Siyasal Pazarlama İletişimi Araştırması: Türkiye Cumhuriyeti 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Billboardlarının Analizi**

A Study of Political Marketing Communication using Eye Tracking Technique: An Analysis of 2023 Republic of Türkiye Presidential Election Billboards

Doğuş YÜKSEL2263-2274

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Sermaye Piyasalarının Dinamikleri: Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarının Performansı Üzerine Bir İnceleme**

Dynamics of Capital Markets: A Study on the Performance of Venture Capital Investment Trusts

Asuman ERBEN YAVUZ, Şenol BABUŞCU, Adalet HAZAR2275-2289

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Finansal Okuryazarlık ve Sağlık Okuryazarlığı İlişkisi**

The Relationship of Financial Literacy and Health Literacy

Abdulkadir ERTAŞ, Yusuf Bahadır KAVAS2290-2301

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Firmalar ve Kamu Maliyesi Perspektifinden Çevre Harcamalarının Yakın Geleceği: GMDH Tipi Yapay Sinir Ağları Analizi**

The Near Future of Environmental Expenditures from the Perspective of Firms and Public Finances: GMDH Type Artificial Neural Networks Analysis

Bilgen TAŞDOĞAN2302-2320

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Yer Alan Beş ve Dört Yıldızlı Otel İşletmelerinin Web Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi**

Evaluation of Five and Four Star Hotel Websites in the Eastern Black Sea Region by Content Analysis Method

Ömür UÇAR2321-2330

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyüme Etkisi: Türkiye Ekonomisinin Toda-Yamamoto Yaklaşımıyla Analizi**

The Effect of Financial Development on Economic Growth: Analysis of the Turkish Economy with the Toda-Yamamoto Approach

Burcu ZENGİN2331-2346

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Finansal Erişimin Girişimcilik Üzerindeki Etkisi: G-7 Ülkeleri Örneği**

Impact of Financial Inclusion on Entrepreneurship: Evidence from G7 Countries

Lina KARABETYAN2347-2356

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Türkiye'ye Yönelik Turizm Talebinin Çekim Modeli ile Analizi: OECD Ülkeleri Örneği** Analysis of Tourism Demand for Türkiye with Gravity Model: The Case of OECD Countries

Sezi AYDIN, İnci Oya COŞKUN2357-2370

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Muhasebe Meslek Mensuplarında Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma: Çorum İli Örneği**

Determination of the Level of Burnout among Professional Accountants: The Case of Çorum Province

Cihat SAVSAR2371-2385

[Research Article](#)**Determinants of Pharmaceutical Expenditure in OECD Countries: Evidence from Panel Data**

Hasan BAĞCI2386-2390

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Hemşirelik İş Rotasyonu Stres Düzeyinin İşe Angaje Olma Üzerine Etkisi: Medeni Durumun Düzenleyici Rolü**

The Effect of Nursing Job Rotation Stress Level On Work Engagement: The Moderator Role of Marital Status

Selman KIZILKAYA2391-2401

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Türkiye'de Reel Efektif Döviz Kurunun Turist Başına Düşen Ortalama Harcama Miktarı Üzerindeki Etkisi**

The Effect of Real Effective Exchange Rate on Average Expenditure Per Tourist in Türkiye

Sadık GÜNDÜZ, Hüseyin ÇEKEN, İrfan YAZICIOĞLU2403-2412

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**İş-Aile Yaşam Çatışması ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Sağlık Turizmi Sektöründe Çalışanlara Yönelik Bir Araştırma**

Examining the Relationship Between Work-Family Life Conflict and Job Satisfaction: A Research for Employees in the Health Tourism Sector

Şükran ARSLAN GÖZTÜRK, Ömer Emre ARSLAN2413-2428

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**"HOWARD-SHETH" Modeli Çerçevesinde Tüketicilerin Yeni Nesil Kahve İşletmelerini Tercihleri Üzerine Bir Araştırma**

A Research on Consumers' Preferences for New Generation Coffee Businesses within the Framework of the "HOWARD-SHETH" Model

Ömer AKBABA, Samet GÖKKAYA2429-2448

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**İşyerinde Cinsiyet Ayrımcılığı İle Tükenmişlik Arasındaki İlişkide İşyeri Nezaketsizliğinin Aracı Etkisi ve Özsaygının Düzenleyici Aracılık Rolü**

The Mediation Effect of Workplace Incivility and the Moderated Mediation Role of Self-Esteem in the Relationship Between Gender Discrimination and Burnout in the Workplace

Tolga GÜL2449-2464

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Otel ve Restoran İşletmeleri Mutfak Yöneticilerinin Ticari Mutfak Planlama İlkeleri Konusunda Bilgi Düzeylerinin Tespit Edilmesine Yönelik Bir Çalışma**

An Exploratory Study on Determining The Knowledge Levels of Kitchen Managers in Hotel and Restaurant Businesses Regarding Commercial Kitchen Planning Principles

Fuat BAYRAM, Mahmut Hamil NAZİK2465-2479

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Tüketicilerin Çevrimiçi Satın Alma Davranışlarının Nomofobiye Etkisi : Z Kuşağı Araştırması**

The Effect of Consumers' Online Buying Behaviors on Nomophobia: Generation Z Research

Tuba TOKUÇOĞLU YUMUŞAK2480-2490

[Araştırma Makalesi/Research Article](#)**Turizm Krizleri Sonrası Yeniden Şekillenen Konaklama İşletmeciliği ve İkinci Konut Turizminin Geleceği**

The Future of Reshaped Accommodation Management and Second Home Tourism After Tourism Crises

Caner GÜÇLÜ2491-2504

Gıda Ürünleri İmalatı Sektörünün Finansal Performansının TOPSİS Yöntemiyle İncelenmesi

Investigation of the Financial Performance of the Food Products Manufacturing Sector by TOPSIS Method

Filiz ÖZŞAHİN KOÇ ^{İD} ^a

^aNevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Nevşehir, Türkiye. filiz.ozsahin@nevsehir.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Finansal Performans TOPSİS Yöntemi	Amaç – Çalışmada 2011-2021 yıllarına ilişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Sektör Bilançoları kullanılarak gıda ürünleri imalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performanslarının incelenmesi amaçlanmıştır. Yöntem – Çalışmada Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının yayınlamış olduğu sektör bilançolarından elde edilen finansal performans oranları TOPSİS yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular – Çalışma sonucunda gıda ürünleri imalatı sektörünün finansal performans bakımından en iyi yılın 2019 yılı, en kötü yılın ise 2013 yılı olduğu belirlenmiştir. Tartışma – Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan “Gıda ve İçecek Sektörü 2019 Raporuna” ve “Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan 2019 yılı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) verilerine” göre gıda sektörüne doğrudan yatırımların 2019 yılında artması, GSYİH harcamalarının büyük bir kısmını gıda ürünleri harcamalarının oluşturması ve gıda sektörü ihracat rakamlarının 2019 yılında yükselmesi gibi nedenlerden dolayı 2019 yılının gıda imalatı sektörü için finansal performans bakımından en yüksek yıl olduğu ifade edilebilir.
Gönderilme Tarihi 27 Mart 2023 Revizyon Tarihi 30 Ağustos 2023 Kabul Tarihi 5 Eylül 2023	
Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Food Products Manufacturing Sector Financial Performance TOPSIS Method	Purpose – In this study, it is aimed to examine the financial performances of companies operating in the food products manufacturing sector by using the Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) Sector Balance Sheets for the years 2011-2021. Design/methodology/approach – In this context, the financial performance ratios obtained from the sector balance sheets published by the Central Bank of the Republic of Turkey were analyzed with the TOPSIS method. Findings – As a result of the study, it was determined that the best year in terms of financial performance of the food products manufacturing sector was 2019, and the worst year was 2013. Discussion – According to the “Food and Beverage Sector 2019 Report” published by the Ministry of Industry and Technology and “Gross Domestic Product (GDP) data for 2019 announced by the Turkish Statistical Institute (TUIK)”, the increase in direct investments in the food sector in 2019 led to a large share of GDP expenditures. It can be stated that 2019 was the highest year in terms of financial performance for the food manufacturing sector due to reasons such as the increase in food product expenditures and the increase in the export figures of the food sector in 2019.
Received 27 March 2022 Revised 30 August 2023 Accepted 5 September 2023	
Article Classification: Research Article	

1. Giriş

Beslenme faaliyeti, tüm canlılarda olduğu gibi insanoğlunun da yaşamını idame ettirebilmesinin en temel gereksinimlerinden birisidir. Bu bağlamda beslenme için gıda ürünlerine olan ihtiyaç hayati bir öneme sahiptir ve belli bir süre haricinde ertelenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, gıda ürünleri imalatı sektörü, tüm dünyada en önemli ve stratejik sektörlerin başında gelmektedir. Yakın zamanda gerek tüm dünyada yaşanan COVID-19 salgını ve gerekse de Ülkemizin 11 ilinde yaşanan deprem felaketi, gıda ürünleri imalatında bulunan şirketlerin önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Gıda ürünleri imalatı sektöründe yer alan şirketlere ilişkin finansal tablolar ile bu tablolarda sunulan finansal göstergeler, şirket yöneticileri, şirkete kredi sağlayan kurum ve kuruluşlar, hissedarlar, analistler ve

Önerilen Atf/Suggested Citation

Özşahin Koç, F. (2023). Gıda Ürünleri İmalatı Sektörünün Finansal Performansının TOPSİS Yöntemiyle İncelenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (3), 1778-1794.

yatırımcılar gibi iç ve dış finansal bilgi kullanıcıları için alacakları kararlar kapsamında önem arz etmektedir. Özellikle şirketlerin ekonomik gücünün yansımaları olarak ifade edilebilen finansal performans göstergeleri, başta yatırımcılar olmak üzere tüm finansal bilgi kullanıcılarını doğrudan ilgilendirmektedir.

Finansal bilgi kullanıcılarının isabetli kararlar alabilmesi için şirketlerin finansal durumları ile finansal performanslarının analiz edilmesi gerekmektedir. Şirketlerin finansal durumları ile finansal performanslarının ölçülmesine yönelik birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden biri de oran analiz yöntemidir.

Literatür araştırması sonucunda şirketlerin ve sektörlerin finansal performanslarını inceleyen pek çok çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar; [(Dayı ve Çilesiz (2022); Ertaş ve Yetim (2022); Ezin (2022); Meşe ve Özdemir (2022); Özdemir ve Parmaksız (2022); Soy Temür (2022); Yalçınkaya ve Başaran (2022); Beller Dikmen (2021); Çizgici Akyüz (2021); Gürkan ve Aldoury (2021); Kendirli ve Yıldırım (2021); Basset et al (2020); Özkan (2020); Özkan ve Deliktaş (2020); Atukalp (2019); Bilici (2019); Eyüpoğlu ve Bayraktar (2019); Özçelik ve Küçükçakal (2019); Öztel ve Yavuz (2019); Yıldırım ve Altan (2019); Deran ve Erduru (2018); Işıldak (2018); Roy ve Das (2018); Dash et al (2017); Orçun ve Eren (2017); Yamaltdinova (2017); Akgün ve Soy Temür (2016)] tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalar; tekstil, enerji, turizm, mobilya imalatı, sigorta, teknoloji, otomotiv, çelik, bankacılık, ana metal sanayi, finansal kiralama ve faktöring, ağaç işleri, deniz yolu ve kara yolu yük taşımacılığı, giyim, dokuma ve deri sanayi ile hava yolu taşımacılığı sektörleri ile ilgili çalışmalardır. Ertaş ve Yetim (2022) ile Meşe ve Özdemir (2022) tarafından yapılan çalışmalar gıda sektörü ile ilgili olmakla beraber, bu çalışmalarda Borsa İstanbul'da kayıtlı bulunan şirketlere ilişkin veriler kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı gıda ürünleri imalatı sektörünün finansal performansını değerlendirerek sektörün yıllar itibarıyla gösterdiği değişim trendini belirleyip başta potansiyel yatırımcılar olmak üzere tüm finansal bilgi kullanıcılarının isabetli kararlar almasına katkı sağlamaktır. Bir başka ifadeyle yıllar itibarıyla Türkiye'deki gıda sektörünün finansal performansının nasıl bir seyir gösterdiği sorusunun cevabını bulmaktır. Bu kapsamda gıda sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansında (karlılık durumunda) bir artışın olup olmadığı incelenecektir. Çalışmada ilgili konuya ilişkin daha önce yapılmış çalışmalardan oluşan literatür incelenmiştir. Literatür incelemesi sonucu; gıda ürünlerinin imalatı sektörü üzerine yapılmış ve TCMB tarafından yayınlanan sektör bilanço ve gelir tablosu verilerini esas alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada TCMB Sektör bilanço ve gelir tabloları gıda ürünlerinin imalatı sektörü özelinde incelenmiş ve 2011 ile 2021 yılı verileri analize tabi tutulmuştur.

Çalışmada gıda ürünlerinin imalatı sektörünün yıllar itibarıyla gösterdiği finansal performans trendi, varlık kullanımı, mali yapı, likidite ve karlılık oranları kullanılmıştır. Likidite oranları olarak, cari oran, likidite oranı ve nakit oran, mali yapı oranları olarak finansal kaldıraç oranı, kısa vadeli yabancı kaynakların pasif toplamına oranı, öz kaynaklar oranı ve maddi duran varlıkların özkaynaklara oranı kullanılmıştır. Varlık kullanım oranı olarak stok devir hızı, alacak devir hızı, aktif devir hızı, özkaynak devir hızı kullanılırken, karlılık oranları olarak brüt kar marjı, faaliyet kar marjı, aktif karlılık oranı, dönem net kar marjı, özkaynak karlılık oranı esas alınmıştır. Bu kapsamda toplam 16 finansal oran kullanılarak, gıda ürünlerinin imalatı sektörünün yıllar itibarıyla finansal performans trendi belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatür incelemesi sırasında, daha önce gıda imalatı sektörü ile ilgili TCMB sektör bilançolarını esas alan daha geniş kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamış olması ve bu alanda literatürde var olduğu değerlendirilen bir boşluğu doldurması açısından çalışmanın önemli olduğu değerlendirilmektedir. Çalışma bulgularının uygulayıcılar ile literatüre katkı sağlayacak olması da çalışmanın bir başka önemli tarafını ifade etmektedir. Çalışmada öncelikle literatür incelemesi yapılmış, sonrasında TOPSİS yöntemi aşamalarıyla açıklanmış ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yayınlamış olduğu sektör bilançolarından elde edilen finansal oranlara ilişkin veriler TOPSİS yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan bulgular yorumlanarak gıda sektörünün finansal performansının yıllar itibarıyla gösterdiği gelişim ortaya konulmuştur.

2. Literatür İncelemesi

Farklı sektörlerde ve endekslerde gerçekleştirilen finansal performans analizlerinde literatürde yer alan çoğu çalışmada TOPSİS yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda literatürde araştırılan çalışmalardan bazıları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ulusal ve Uluslararası Literatürde Bulunan Bazı Çalışmalar

Yazar-Yazarlar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Örneklem	Çalışmanın Yöntemi	Sonuçlar
Dayı ve Çilesiz (2022)	BİST’te bulunan tekstil, deri ve giyim eşyası sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal performanslarını analiz etmek.	BİST’te yer alan 21 tekstil şirketinin 2015-2019 yılları finansal verileri.	Best Work ve TOPSİS	TOPSİS skorları esas alınarak yapılan finansal performans sıralamasında ilk 5 şirketin DERİM, BRMEN, DAGI, BRKO ve HATEK olduğu belirlenmiştir.
Ertaş ve Yetim (2022)	COVID-19 salgın sürecinde gıda sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansını önceki dönemler ile mukayese ederek incelemek.	BİST’te işlem gören gıda sektöründe faaliyette bulunan 20 şirketin 2019 (1. Çeyrek) ve 2021 (1. Çeyrek) arasındaki 9 dönemi içeren finansal verileri.	TOPSİS	Finansal performans bakımından salgın dönemini kapsayan 2020 yılı 4. çeyrek döneminin 1. sırada olduğu, 2020 yılı 3. çeyrek döneminin ise 4. sırada bulunduğu tespit edilmiştir.
Ezin (2022)	Tekstil sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performanslarını değerlemek.	Tekstil alt sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 2009 – 2020 yılları TCMB Sektör Bilançoları	Entropi ve TOPSİS	Finansal performans kapsamında en iyi olan şirketin BOSSA finansal performansı en düşük olan şirketin ise HATEKS ve KORDSA olduğu belirlenmiştir.
Meşe ve Özdemir (2022)	BİST’te bulunan gıda şirketlerinin finansal performanslarını Entropi Tabanlı TOPSİS ve BORDA Sayım yöntemleri aracılığıyla analiz etmek.	BİST’te yer alan gıda şirketlerinin 2015-2020 yılları finansal verileri.	Entropi Tabanlı TOPSİS ve BORDA Sayım Yöntemleri	2015-2020 yılları için sektörde performansı en iyi olan şirketin Ülker Bisküvi olduğu sonucuna varılmıştır.
Özdemir ve Parmaksız (2022)	BİST’te bulunan enerji sektöründeki şirketlerin finansal performanslarını TOPSİS ve EDAS yöntemi ile mukayese ederek analiz etmek.	BİST’te yer alan enerji sektöründeki şirketlerin 2019-2020 yılları finansal verileri.	TOPSİS ve EDAS	TOPSİS ve EDAS yöntemlerine göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde şirketlerin performans sıralamasında her iki yöntem arasında farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

Soy Temür (2022)	BİST Turizm Endeksindeki şirketlerin çok kriterli karar verme yöntemleriyle finansal performanslarını değerlendirmek.	BİST Turizm Endeksinde bulunan şirketlerin 2016-2020 yılları finansal verileri.	Entropi Temelli ARAS, CORPAS ve TOPSİS	Analiz dönemi kapsamında TOPSİS yöntemi hariç uygulanan çok kriterli karar verme yöntemleri bakımından finansal performansı en yüksek olan şirketin Marmaris Altın Yunus olduğu tespit edilmiştir.
Yalçınkaya ve Başaran (2022)	TCMB Sektör Bilançolarını esas alarak sektörler kapsamında finansal performans analizi yapmak ve sektörlerin durumunu toplu biçimde sergilemek.	Bütün sektörler için 2009 – 2020 yılları TCMB Sektör Bilançoları	TOPSİS	2009-2020 yılları kapsamında finansal performans bakımından iyi olan sektörlerin “Toptan ve Perakende Ticaret Sektörü” ile “Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler Sektörü” olduğu, “Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor Sektörü”nün ise finansal performans olarak en alt sıralarda bulunduğu belirlenmiştir.
Beller Dikmen (2021)	Türkiye’de mobilya imalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansını analiz ederek bir değerlendirme yapmak.	Mobilya imalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 2009 – 2019 yılları TCMB Sektör Bilançoları	Oran Analizi ve TOPSİS	Mobilya İmalatı Sektörünün yeterli düzeyde likiditeye sahip olduğu ve analiz yapılan yıllar kapsamında her yıl kar elde edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sektör finansal performans bakımından en iyi olan yılın 2019 olduğu, performansın en düşük olduğu yılın ise 2016 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Çizgici Akyüz (2021)	Hayat dışı sigorta şirketleri kapsamında finansal performansın analizinde en uygun yöntemin belirlenerek bu yöntemin seçimi konusunda karar noktası oluşturmak.	2014-2020 yılları için hayat dışı sigorta şirketleri finansal verileri.	TOPSİS ve MABAC	Analiz için kullanılan TOPSİS ve MABAC yöntemlerinden elde edilen bulgular bütünde değerlendirildiğinde yöntemlerin benzer sonuçlar çıkardığı sonucuna ulaşılmış ve en uygun yöntemin belirlenmesinde esas alınacak hususun benzer çıkarımlar yapması olduğu ifade edilmiştir.
Gürkan ve Aldoury (2021)	BİST Teknoloji Endeksinde işlem gören 15 şirketin finansal performanslarını sıralamak.	BİST Teknoloji Endeksi’ndeki 15 şirketin 2017-2019 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Analiz yapılan dönemde finansal performans sonuçlarının birbirine yakın olduğu, finansal performansı en yüksek olan şirketin LINK olduğu tespit edilmiştir.
Kendirli ve Yıldırım (2021)	BİST'te yer alan Otomotiv Sektöründeki şirketlerin finansal performanslarını analiz ederek yatırımcılara önemli bilgiler sunmak.	BİST'te yer alan Otomotiv Sektöründeki 11 şirketin 2015-2019 yılları finansal verileri.	TOPSİS	2015-2019 yılları kapsamında finansal performans bakımından en iyi olan şirketin Federal-Mogul (FMIZP) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Basset et al (2020)	Mısır'da faaliyet gösteren 10 çelik üretim şirketinin finansal performanslarını VİKOR ve TOPSİS yöntemiyle mukayese ederek analiz etmek.	Mısır'da faaliyet gösteren 10 çelik üretim şirketinin finansal verileri.	VİKOR ve TOPSİS	Analiz kapsamında değerlendirilen şirketlerin finansal performanslarının VİKOR ve TOPSİS yöntemine göre analizinde benzer sıralama sonuçlarına ulaşıldığı belirlenmiştir.

F. Özşahin Koç 15/3 (2023) 1778-1794

Özkan (2020)	Türkiye'deki 5 katılım bankasının 2016-2018 yılları finansal performansını analiz etmek.	Türkiye'deki 5 katılım bankasının 2016-2018 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Finansal performans açısından en yüksek olan katılım bankasının Türkiye Finans olduğu sonucuna varılmıştır.
Özkan ve Deliktaş (2020)	Türkiye'deki 10 ticari bankanın finansal performansını TOPSİS yöntemiyle değerlendirmek.	Türkiye'deki 10 ticari bankanın 2014-2018 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Analiz kapsamındaki ticari bankalar içerisinde 2014-2018 yılları arasında en yüksek performansı gösteren bankanın Deniz Bank olduğu belirlenmiştir.
Atukalp (2019)	BİST Taş, Toprak Endeksinde faaliyette bulunan çimento şirketlerinin finansal performanslarını incelemek.	BİST Taş, Toprak Endeksinde faaliyette bulunan çimento şirketlerinin 2013-2017 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Analiz kapsamındaki şirketler içerisinde finansal performansı en iyi olan çimento şirketinin Ünye Çimento olduğu tespit edilmiştir.
Bilici (2019)	Turizm sektörünün finansal performansının değerlendirmesini yapmak.	Turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 1996-2016 yılları TCMB Sektör Bilançoları	Oran Analizi ve TOPSİS	Turizm sektörü kapsamında 2008 küresel ekonomik krizinin etkilerinin 2009 yılında ortaya çıktığı belirlenmiştir. TOPSİS yöntemi ile yapılan analiz sonucunda ise finansal performansın turizm sektörü açısından en iyi olduğu yılların 1999, 2001 ve 2011 yılları olduğu sonucuna varılmıştır.
Eyüpoğlu ve Bayraktar (2019)	Ana metal sanayi alt sektörleri için finansal performanslarını analiz etmek.	Ana metal sanayi alt sektörlerinin 2014 – 2016 yılları TCMB Sektör Bilançoları	AHP ve TOPSİS	Finansal performans kapsamında en başarılı alt sektörün çeliğin ilk işlenmesi sürecinde elde edilen diğer ürünlerin imalatı sektörü olduğu tespit edilmiştir. Finansal performans bakımından en başarısız alt sektörlerin ise çelik ürünleri ve ana demir ile ferro alaşımların imalatı olduğu sonucuna ulaşılmıştır..
Özçelik ve Küçükçakal (2019)	BİST'te yer alan finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin TOPSİS yöntemiyle finansal performanslarını değerlendirmek.	BİST finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin 2009-2016 yıllarına ait finansal verileri.	TOPSİS	Finansal kiralama ve faktoring şirketleri bağlamında yapılan analiz sonucunda finansal performans açısından en iyi şirketin Creditwest Faktoring A.Ş. olduğu belirlenmiştir.
Öznel ve Yavuz (2019)	Ağaç işleri ve mobilya sektörünün finansal performanslarını analiz etmek.	Ağaç işleri ve mobilya sektörü şirketlerinin 2008 – 2016 yılları TCMB Sektör Bilançoları	Entropi Temelli TOPSİS	Ağaç işleri ve mobilya sektörü performanslarının yıllara göre farklılık gösterdiği ve özellikle son üç yılda finansal performanslarının düştüğü sonucuna varılmıştır.

Yıldırım ve Altan (2019)	Sigorta sektörünün 2012-2016 yılları için finansal performansının Entropi Temelli TOPSIS Yöntemiyle analiz edilmesi.	Sigorta sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 2012-2016 yılları finansal verileri.	Entropi Temelli TOPSIS	Finansal performans kapsamında sigorta sektöründe hayat dışı sigorta alanının en yüksek performans sergilediği yılın 2016, en düşük performans sergilediği yılın ise 2012 yılı olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Hayat/emeklilik sigorta alanının ise en yüksek performans sergilediği yılın 2016, en düşük performans sergilediği yılın 2013 yılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca her iki alanda da en etkili finansal performans oranının Aktif Karlılık Oranı olduğu tespit edilmiştir.
Deran ve Erduru (2018)	Türkiye’de denizyolu ve karayolu yük taşımacılığı sektörlerinin 2013-2015 yılları için finansal performanslarının seyri ve finansal performans bakımından sektörler arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek.	Denizyolu ve karayolu yük taşımacılığı sektörlerinde faaliyette bulunan şirketlerin 2013 – 2015 yılları TCMB Sektör Bilançoları	Oran Analizi	Denizyolu yük taşımacılığı sektörü likidite ve finansal yapı bakımından karayolu yük taşımacılığı sektörüne göre daha güçlü olmakla birlikte finansal performanslarının daha düşük seviyede olduğu ve varlıklarını daha az etkin kullandıkları sonucuna varılmıştır.
İşıldak (2018)	BİST giyim eşyası, dokuma ve deri şirketlerinin finansal performanslarını analiz etmek.	BİST giyim eşyası, dokuma ve deri şirketlerinin 2014-2017 yılları finansal verileri	TOPSIS	TOPSIS yöntemi ile yapılan analiz sonucunda 2014-2016 yılları için DESA şirketinin, 2017 yılı için ise BRMEN şirketinin en yüksek finansal performansı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Roy ve Das (2018)	Bangladeş’te faaliyette bulunan 19 kamu bankası ve özel bankanın 2000-2013 yılları için finansal performanslarını analiz etmek ve karşılaştırmak.	Bangladeş’te faaliyette bulunan 19 kamu bankası ve özel bankanın 2000-2013 yılları finansal verileri.	TOPSIS	Bangladeş'te faaliyette bulunan özel sektör bankalarının kamu bankalarına göre finansal performanslarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir.
Dash et al (2017)	Hindistan'da bulunan 15 kamu ve 10 özel sektör olmak üzere 25 bankanın finansal performanslarını analiz etmek.	Hindistan'da bulunan 15 kamu ve 10 özel sektör olmak üzere 25 bankanın finansal verileri.	TOPSIS	Hindistan'da faaliyette bulunan özel sektör bankalarının kamu bankalarına göre finansal performanslarının daha iyi olduğu belirlenmiştir.
Orçun ve Eren (2017)	BİST'te yer alan teknoloji sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performanslarını analiz etmek.	BİST'te yer alan teknoloji sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 2010-2015 yılları finansal verileri.	TOPSIS	Teknoloji sektöründe faaliyette bulunan şirketler bağlamında finansal performans bakımından en iyi şirketin Aselsan olduğu belirlenmiştir.

Yamaltdino va (2017)	Kırgızistan'daki 15 ticari bankanın finansal performansını TOPSİS yöntemiyle değerlendirmek.	Kırgızistan'daki 15 ticari bankanın 2010-2014 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Analiz döneminde finansal performansı en yüksek olan bankaların Demir Kyrgyz International Bank ve Optima bank olduğu tespit edilmiştir.
Akgün ve Soy Temür (2016)	BİST ulaştırma endeksinde bulunan 2 havayolu şirketinin 2010-2015 yılları için finansal performansını analiz etmek.	BİST'te yer alan 2 havayolu taşımacılığı şirketinin 2010-2015 yılları finansal verileri.	TOPSİS	Finansal performans bakımından en iyi hava yolu taşımacılığı şirketinin Türk Hava Yolları olduğu görülmektedir.

Tablo 1’de yer alan çalışmalar değerlendirildiğinde çalışmalarda çeşitli sektörlerde (tekstil, giyim eşyası ve deri; gıda ve içecek; enerji; turizm; mobilya imalatı; sigorta; teknoloji; otomotiv; çimento; ana metal; finans; mobilya ve ağaç işleri; finansal kiralama ve leasing; karayolu ve denizyolu yük taşımacılığı gibi) faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansları analiz edilmiştir. Bahse konu şirketlere ait verilerin BİST ve TCMB Sektör Bilançolarından elde edildiği ve analizlerde TOPSİS; Entropi Temelli TOPSİS; ARAS, CORPAS ve VİKOR gibi yöntemlerin kullanıldığı Tablo 1’de görülmektedir. Yapılan çalışmaların bazılarının 2 ila 5 yılı kapsayan dönem verilerini analiz ettiği; bazı çalışmaların ise 2 ila 10 yılı kapsayan dönem verilerini analiz ettiği; yapılan çalışmalar içerisinde en çok 13 yılı kapsayan dönem verilerinin analiz edildiği belirlenmiştir. Gıda Ürünlerinin İmalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansının analiz edildiği bu çalışmada da TOPSİS yöntemi kullanılmış ve veriler TCMB Sektör Bilançolarından elde edilmiş olup çalışmada 11 yıllık veri seti analiz edilmiştir. Bu çalışmanın temelinde referans alınan Beller Dikmen (2021) tarafından yapılan çalışmada da 11 yıllık (2009-2019) bir veri seti incelemeye tabi tutulmuş olup çalışmada mobilya imalatı sektörüne ait 11 yıllık verilerin kullanılmasının sektörün genel görünümüne yönelik olarak yorum yapılmasını sağlayacağı vurgulanmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada da Gıda Ürünlerinin İmalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 11 yıllık veri setinin analiz edilmesi ile elde edilen bulguların sektörün genel durumu hakkında bilgi vermesi açısından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

3. Gıda Ürünleri İmalatına Yönelik Finansal Performansın TOPSİS Yöntemiyle Belirlenmesi

Gıda ürünleri imalatı sektörünün finansal performansını belirlemek için araştırmanın bu kısmında araştırmanın amacı ve kapsamı ile birlikte çalışmada kullanılan TOPSİS yöntemi ve verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, Türkiye’de imalat sektöründe önemli bir paya sahip olan gıda ürünleri imalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin finansal performanslarının finansal oranlar kullanarak TOPSİS yöntemiyle analiz etmek suretiyle, uygulayıcılara ve literatüre katkı sunmaktır. Bu kapsamda çalışmada TCMB sektör sınıflamaları kapsamında C – İmalat ana sektörünün birinci kademe alt sektörünü oluşturan C-10 Gıda Ürünlerinin İmalatı sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin 2011-2021 yıllarını kapsayan konsolide gelir tabloları ve bilançolarından elde edilen veriler* bağlamında dört ana başlıkta toplam 16 finansal oran finansal performansın incelenmesinde kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada finansal performansın analiz edilmesi için finansal oranlar kullanılarak TOPSİS yöntemi kullanılmıştır. TOPSİS yöntemi, şirketlerin finansal performanslarını değerlendirmede ve mukayese etmede, çeşitli sayıda finansal oranlar aracılığıyla çok kriterli karar verme sorunlarının giderilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Akyüz, Bozdoğan ve Hantekin, 2011: 77).

1981 yılında ilk kez Hwang ve Yoon tarafından kullanılan ve Lai ve Hwang tarafından ise 1994 yılında geliştirilen yöntem, çok kriterli karar verme sorunlarını gidermede, tercih edilecek alternatifin pozitif ideal çözüme en kısa mesafede ve ayrıca negatif ideal çözümden en uzak mesafede bulunması gerektiği yaklaşımı üzerine oluşturulmuştur. Zira TOPSİS yönteminin temeli pozitif ideal çözüm ve negatif ideal çözümü belirlemek üzerine oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu yöntemde alternatiflerin sıralanması ideal çözüme göreceli yakınlık temeline dayanmaktadır (Akgün ve Soy Temür, 2016: 178).

TOPSİS yöntemi temel olarak altı aşamadan oluşmakta olup söz konusu aşamalar şunlardır (Beller Dikmen, 2021: 86):

1. Aşama-Karar matrisinin oluşturulması,
2. Aşama-Normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması,
3. Aşama-Ağırlıklı normalize karar matrisinin oluşturulması,
4. Aşama-İdeal ve negatif ideal çözümün belirlenmesi,
5. Aşama-Ayrım ölçülerinin hesaplanması,
6. Aşama-İdeal çözüme göreceli yakınlığın hesaplanarak performans sıralamasının yapılması.

Yöntemin bahse konu aşamaları aşağıda kısaca ele alınmıştır.

1. Aşama-Karar Matrisinin Oluşturulması: Yöntemin ilk aşaması karar matrisinin oluşturulmasıdır. Karar matrisinin satırında üstünlükleri sıralanmak istenen alternatifler, sütununda ise karar vermede yararlanılacak değerlendirme faktörleri bulunmaktadır (Akgün ve Soy Temür, 2016: 179). Bu bağlamda; A karar matrisinde alternatifleri (m), değerlendirme faktörlerini ise (n) ifade etmekte olup bu kapsamda oluşturulan karar matrisi aşağıdaki gibidir (Beller Dikmen, 2021: 86):

* Bahse konu veriler. TCMB’nin internet sitesinde yayınlanan sektör mali tablolarından elde edilmiştir. (<https://www3.tcmb.gov.tr/sector/#/tr/C/imalat> Erişim Tarihi: 01.12.2022)

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

TOPSİS yöntemi kullanılarak gıda ürünleri imalatı sektörünün finansal performansının incelediği bu çalışmada dört ana başlıkta (mali yapı, likidite, varlık kullanım ve karlılık) toplam 16 finansal oran kullanılmıştır. Zira şirketlerin finansal performanslarının değerlendirilmesinde likidite, mali yapı (borçlanma), varlık kullanımı (devir hızı) oranları ile karlılık oranları arasında ilişki kurularak değerlendirmeler yapılabilmektedir. Söz konusu finansal oranlar belirlenirken literatürde yapılan benzer çalışmalar incelenmiş ve bahse konu çalışmalarda sıklıkla kullanılan oranlar tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında Beller Dikmen (2021) tarafından yapılan çalışmada kullanılan finansal oranlar esas alınmıştır. Çalışmada yararlanılan finansal oranlar ve bu oranlara yönelik kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışmada Yararlanılan Finansal Oranlar ve Oranlara Yönelik Kodlar

Ana Oranlar	Alt Oranlar	Kodlar
Likidite Oranları	Cari Oran	L1
	Likidite Oranı	L2
	Nakit Oranı	L3
Mali Yapı Oranları	Finansal Kaldıraç Oranı	M1
	Özkaynaklar Oranı	M2
	Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Pasif Toplamına Oranı	M3
	Maddi Duran Varlıkların Özkaynaklara Oranı	M4
Varlık Kullanım Oranları	Alacak Devir Hızı	V1
	Stok Devir Hızı	V2
	Aktif Devir Hızı	V3
	Özkaynak Devir Hızı	V4
Karlılık Oranları	Brüt Kar Marjı	K1
	Faaliyet Kar Marjı	K2
	Dönem Net Kar Marjı	K3
	Aktif Karlılık Oranı	K4
	Özkaynak Karlılık Oranı	K5

Kaynak: (Beller Dikmen, 2021: 92)

TOPSİS yönteminin aşamaları açıklanırken ifade edildiği üzere bu yöntemde ilk olarak karar matrisinin oluşturulması aşamasıyla başlanılmaktadır. Bu çalışmada yukarıda da belirtildiği gibi finansal performans göstergeleri dört ana başlıkta (likidite, mali yapı, varlık kullanım ve karlılık) toplanmış olup bahse konu başlıklara bağlı olarak da toplam 16 alt performans kriteri saptanmıştır.

2. Aşama-Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması: Karar matrisinin normalleştirilmesi; vektör normalizasyonu, normalizasyon, ve doğrusal normalizasyon gibi yöntemlerle yapılmakla birlikte bu yöntemler arasında en sık kullanılan yöntem vektör normalizasyonudur (Yıldırım ve Altan, 2019: 351). Bu bağlamda normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması için kullanılacak olan vektör normalizasyonu formülü ve normalleştirilmiş karar matrisi ise şöyledir (Bilici, 2019: 189):

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

$$(i=1,\dots,m) (j=1,\dots,n)$$

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Aşama-Ağırlıklı Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması: Yöntemin bu aşamasında ilk olarak değerlendirme kriterlerine yönelik ağırlık değerleri (w_i) aşağıdaki formül kullanılarak belirlenmektedir (Ömürbek ve Kınay, 2013: 353):

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1$$

Ağırlık değerleri belirlendikten sonra normalize edilmiş karar matrisinin (R matrisinin) sütununda yer alan elemanlar ile ağırlık değerleri çarpılarak V matrisi (ağırlıklı normalize karar matrisi) elde edilir. Bahse konu V matrisi ise şöyledir (Ömürbek ve Kınay, 2013: 353):

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ \cdot & \cdot & & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

4. Aşama-İdeal ve Negatif İdeal Çözümün Belirlenmesi: Bu aşamada ideal ve negatif ideal çözüm belirlenmektedir. V matrisinin en iyi performans değerleri ideal çözümü oluşturmakla birlikte, en kötü performans değerleri ise negatif ideal çözümü oluşturmaktadır. Burada esas olan ideal çözüm hedefinin (maksimum veya minimum değerlerin) doğru belirlenmesidir. Mesela kar kapsamında maksimum değer ideal çözüm iken; maliyet bakımından minimum değer ideal çözümdür (Gürkan ve Aldoury, 2021: 231). Denklem olarak ideal ve negatif ideal çözümler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Beller Dikmen, 2021: 87).

$$A^* = \{(\max v_{ij} / j \in J), (\min v_{ij} / j \in J')\} \quad i = 1, 2, 3, \dots, m$$

$$A^- = \{(\min v_{ij} / j \in J), (\max v_{ij} / j \in J')\} \quad i = 1, 2, 3, \dots, m$$

Bahse konu denklemlerde J fayda kriterini, J' ise maliyet kriterini temsil etmekte olup fayda kriteri için seçenekler arasından maksimum değer seçilmesi maliyet kriteri için ise seçenekler arasından minimum değer seçilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda en fazla tercih edilen seçenek A* ile en az tercih edilen seçenek ise A- ile ifade edilmektedir (Beller Dikmen, 2021: 87).

5. Aşama-Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması: Yöntemin bu aşamasında her bir karar noktasına yönelik değerlendirme faktör değerinin ideal ve negatif ideal çözüm setinden sapmaların bulunması gerekmektedir. Bahse konu sapmaların bulunması için Euclidian Uzaklık Yaklaşımı kullanılmaktadır. Bulunan sapma değerleri İdeal Ayırım (S_i^*) ve Negatif İdeal Ayırım (S_i^-) Ölçüsü olarak tanımlanmakta ve aşağıda yer alan formüller ile hesaplanmaktadır (Beller Dikmen, 2021: 87):

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2}$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

6. Aşama-İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanarak Performans Sıralamasının Yapılması: Yöntemin son aşamasında ideal çözüme göreli yakınlık hesaplanmakta ve buna göre performans sıralaması yapılmaktadır. Bu kapsamda her bir seçeneğin ideal çözüme göreli yakınlığı (C_i^*) hesaplanırken ideal ve negatif ayırım ölçüleri dikkate alınmaktadır. Göreli yakınlık değeri aşağıdaki formül ile hesaplanmakta olup C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında bulunmaktadır. Bu bağlamda C_i^* değeri 1 ise karar noktasının ideal çözüme; C_i^* değeri 0 ise karar noktasının negatif ideal çözüme olan mutlak yakınlığı ortaya konulmaktadır (Ömürbek ve Kınay, 2013: 355):

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$$

Hesaplamalar neticesinde bulunan değerlerin büyükten küçüğe sıralanması sonunda performans sıralamaları yapılmış olacaktır.

3.3. Bulgular

Gıda imalatı sektörü için oluşturulan karar matrisinde inceleme dönemleri olan yıllar satırları oluştururken, finansal oranlar ise sütunları oluşturmaktadır. Ulaşılan veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Gıda İmalatı Sektörünün Karar Matrisleri

Yıllar	L1	L2	L3	M1	M2	M3	M4	V1	V2	V3	V4	K1	K2	K3	K4	K5
2011	1,3644	0,7501	0,1576	0,5913	0,4087	0,4478	0,5770	5,9000	3,7966	1,2173	2,9782	0,1421	0,0412	0,0116	0,0141	0,0346
2012	1,3627	0,7579	0,1774	0,5861	0,4139	0,4517	0,5893	5,8903	3,8330	1,2224	2,9537	0,1434	0,0409	0,0229	0,0280	0,0677
2013	1,2984	0,7329	0,1575	0,6332	0,3668	0,4965	0,7025	5,5225	3,8159	1,2582	3,4304	0,1485	0,0432	0,0110	0,0138	0,0376
2014	1,3264	0,7511	0,1563	0,6498	0,3502	0,4911	0,7012	5,6880	3,8549	1,2734	3,6367	0,1448	0,0455	0,0218	0,0277	0,0792
2015	1,3173	0,7531	0,1592	0,6585	0,3415	0,4903	0,7304	5,5262	3,8366	1,2511	3,6634	0,1517	0,0523	0,0160	0,0200	0,0586
2016	1,3182	0,7499	0,1612	0,6522	0,3478	0,4977	0,6964	5,2751	3,5527	1,1909	3,4238	0,1561	0,0580	0,0190	0,0226	0,0650
2017	1,3584	0,7864	0,1780	0,6677	0,3323	0,4860	0,6683	5,1330	3,4914	1,1492	3,4585	0,1554	0,0612	0,0281	0,0323	0,0971
2018	1,4396	0,8149	0,1661	0,6731	0,3269	0,4625	0,6622	5,2112	3,4168	1,1718	3,5843	0,1576	0,0642	0,0095	0,0111	0,0340
2019	1,4026	0,7858	0,1933	0,6627	0,3373	0,4825	0,6085	5,5065	3,4349	1,2074	3,5795	0,1534	0,0633	0,0437	0,0527	0,1564
2020	1,5155	0,8494	0,2382	0,6851	0,3149	0,4634	0,6178	5,5573	3,2669	1,1862	3,7663	0,1498	0,0647	0,0298	0,0354	0,1123
2021	1,4363	0,7547	0,1919	0,6793	0,3207	0,5000	0,5918	5,3865	2,9695	1,1933	3,7213	0,1518	0,0728	0,0241	0,0288	0,0898

TOPSİS yönteminin birinci aşaması olan karar matrisleri oluşturulduktan sonra yöntemin ikinci aşamasını oluşturan oransal değerlerin normalizasyonu yapılarak normalize edilmiş karar matrisleri oluşturulmuş olup bahse konu matris Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Gıda İmalatı Sektörünün Normalize Edilmiş Karar Matrisleri

Yıllar	L1	L2	L3	M1	M2	M3	M4	V1	V2	V3	V4	K1	K2	K3	K4	K5
2011	0,299	0,293	0,267	0,274	0,350	0,282	0,267	0,323	0,320	0,303	0,258	0,285	0,221	0,148	0,150	0,125
2012	0,298	0,296	0,301	0,272	0,354	0,284	0,273	0,322	0,323	0,304	0,256	0,287	0,219	0,293	0,297	0,244
2013	0,284	0,286	0,267	0,294	0,314	0,312	0,325	0,302	0,321	0,313	0,297	0,297	0,232	0,140	0,146	0,136
2014	0,290	0,293	0,265	0,302	0,300	0,309	0,324	0,311	0,325	0,317	0,315	0,290	0,244	0,278	0,294	0,286
2015	0,288	0,294	0,270	0,306	0,292	0,308	0,338	0,302	0,323	0,311	0,317	0,304	0,280	0,204	0,212	0,211
2016	0,288	0,293	0,274	0,303	0,298	0,313	0,322	0,288	0,299	0,296	0,296	0,313	0,311	0,242	0,240	0,234
2017	0,297	0,307	0,302	0,310	0,284	0,306	0,309	0,281	0,294	0,286	0,299	0,311	0,328	0,359	0,342	0,350
2018	0,315	0,318	0,282	0,312	0,280	0,291	0,306	0,285	0,288	0,292	0,310	0,316	0,344	0,121	0,118	0,123
2019	0,307	0,307	0,328	0,308	0,289	0,303	0,282	0,301	0,289	0,300	0,310	0,307	0,340	0,558	0,560	0,564
2020	0,332	0,332	0,404	0,318	0,269	0,291	0,286	0,304	0,275	0,295	0,326	0,300	0,347	0,381	0,375	0,405
2021	0,314	0,295	0,326	0,315	0,274	0,314	0,274	0,295	0,250	0,297	0,322	0,304	0,390	0,308	0,306	0,324

TOPSİS yönteminin üçüncü aşamasında ağırlıklandırma vektörü* kullanılarak ağırlıklı normalize karar matrisi oluşturulmuştur. Söz konusu ağırlıklı normalize edilmiş karar matrisi Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Gıda İmalatı Sektörünün Ağırlıklı Normalize Edilmiş Karar Matrisleri

Yıllar	L1	L2	L3	M1	M2	M3	M4	V1	V2	V3	V4	K1	K2	K3	K4	K5
2011	0,0187	0,0183	0,0167	0,0171	0,0219	0,0176	0,0167	0,0202	0,0200	0,0189	0,0161	0,0178	0,0138	0,0093	0,0094	0,0078
2012	0,0186	0,0185	0,0188	0,0170	0,0221	0,0178	0,0170	0,0201	0,0202	0,0190	0,0160	0,0180	0,0137	0,0183	0,0186	0,0153
2013	0,0178	0,0179	0,0167	0,0184	0,0196	0,0195	0,0203	0,0189	0,0201	0,0196	0,0186	0,0186	0,0145	0,0088	0,0092	0,0085
2014	0,0181	0,0183	0,0166	0,0188	0,0187	0,0193	0,0203	0,0194	0,0203	0,0198	0,0197	0,0181	0,0152	0,0174	0,0184	0,0179
2015	0,0180	0,0184	0,0169	0,0191	0,0183	0,0193	0,0211	0,0189	0,0202	0,0195	0,0198	0,0190	0,0175	0,0128	0,0133	0,0132
2016	0,0180	0,0183	0,0171	0,0189	0,0186	0,0196	0,0201	0,0180	0,0187	0,0185	0,0185	0,0195	0,0195	0,0152	0,0150	0,0147
2017	0,0186	0,0192	0,0189	0,0194	0,0178	0,0191	0,0193	0,0175	0,0184	0,0179	0,0187	0,0195	0,0205	0,0224	0,0214	0,0219
2018	0,0197	0,0199	0,0176	0,0195	0,0175	0,0182	0,0191	0,0178	0,0180	0,0182	0,0194	0,0197	0,0215	0,0076	0,0074	0,0077
2019	0,0192	0,0192	0,0205	0,0192	0,0180	0,0190	0,0176	0,0188	0,0181	0,0188	0,0194	0,0192	0,0212	0,0349	0,0350	0,0353
2020	0,0207	0,0207	0,0253	0,0199	0,0168	0,0182	0,0179	0,0190	0,0172	0,0184	0,0204	0,0188	0,0217	0,0238	0,0235	0,0253
2021	0,0196	0,0184	0,0204	0,0197	0,0171	0,0197	0,0171	0,0184	0,0156	0,0186	0,0201	0,0190	0,0244	0,0193	0,0191	0,0203

Ağırlıklı normalize edilmiş karar matrislerinin düzenlenmesi aşamasından sonra ideal (A^{*}) ve negatif ideal (A⁻) çözüm değerlerinin oluşturulması gerekmekte olup bahse konu çözümlere ilişkin veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Gıda İmalatı Sektörünün İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri

A [*]	0,0207	0,0207	0,0253	0,0170	0,0168	0,0176	0,0167	0,0202	0,0203	0,0198	0,0204	0,0197	0,0244	0,0349	0,0350	0,0353
A ⁻	0,0178	0,0179	0,0166	0,0199	0,0221	0,0197	0,0211	0,0175	0,0156	0,0179	0,0160	0,0178	0,0137	0,0076	0,0074	0,0077

Daha önce bahsedildiği üzere fayda kriteri için seçenekler arasından maksimum değer seçilmesi maliyet kriteri için ise seçenekler arasından minimum değer seçilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda en fazla tercih edilen seçenek A^{*} ile en az tercih edilen seçenek ise A⁻ ile ifade edilmektedir (Beller Dikmen, 2021: 87). Buradan hareketle fayda ve maliyet kriteri için değerler Tablo 6'da sunulmuştur.

* Ersoy (2022: 1450) tarafından yapılan çalışmada kriterleri ağırlıklandırmak için subjektif, objektif ve bütünlük olmak üzere üç yöntemin kullanıldığı ifade edilmiştir. Bahse konu yöntemlerden objektif yöntemde ağırlıklandırmanın, karar vericilerin kararlarına ihtiyaç duyulmaksızın yalnızca karar matrisi elemanları kullanılarak yapıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca eşit ağırlık (Mean weight (MW)) gibi yöntemler objektif kriter ağırlıklandırma yöntemleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada kullanılan finansal performans kriterlerine eşit bir biçimde ağırlık yüklemek adına çalışmada toplam 16 finansal orandan yararlanıldığı için her bir finansal performans kriterinin ağırlıklandırma vektörü = 1/16 = 0,0625 olarak hesaplanmıştır.

TOPSİS yönteminin beşinci aşamasında bir önceki aşamada belirlenen ideal ve negatif ideal değerlerinin sapmalarının belirlenmesi ve ayırım ölçülerinin hesaplanması gerekmektedir. İdeal ayırım (S*) ve negatif ideal ayırım (S-) ölçüleri hesaplandıktan sonra ise TOPSİS skorları temel alınarak bir performans sıralaması yapılmaktadır. Gıda imalatı sektörünün 2011-2021 yılları için ideal ve negatif ideal ayırım ölçüleri ile birlikte analiz yıllarına yönelik performans puan ve sıralamaları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Gıda İmalatı Sektörünün İdeal ve Negatif İdeal Değerlere Uzaklıkları ile Performans Puan ve Sıralamaları

Yıllar	S*	S ⁻	(C) Puan	Sıralama
2011	0,039	0,008	0,171	10
2012	0,028	0,017	0,387	5
2013	0,040	0,007	0,146	11
2014	0,028	0,017	0,373	6
2015	0,033	0,012	0,257	8
2016	0,030	0,014	0,308	7
2017	0,021	0,023	0,520	3
2018	0,040	0,011	0,214	9
2019	0,007	0,040	0,844	1
2020	0,017	0,027	0,617	2
2021	0,024	0,022	0,477	4

Tablo 7 incelendiğinde gıda imalatı sektörü için finansal performansın en yüksek olduğu yılın 2019 yılı olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre finansal performansın en düşük olduğu yılın ise 2013 yılı olduğu belirlenmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

İnsanoğlunun beslenme temel ihtiyacını karşılayarak sağlığını doğrudan ilgilendirmesi, yaşamını sürdürebilmesi ve devamlı bir arz özelliğinin bulunması gibi nedenlerden dolayı gıda imalatı diğer bütün sektörlerle göre en önemli sektörlerin başında gelmektedir. Zira COVID-19 pandemisi gibi salgın hastalıklar ve deprem, sel vb. doğal afetlerde insanoğlu her türlü ihtiyacını erteleyebilirken, belli bir sürenin dışında beslenmesini ertelemesi mümkün değildir.

Devamlı bir arza sahip olan gıda ürünleri imalatı şirketlerine ilişkin finansal göstergeler ise başta şirket yöneticileri olmak üzere birçok bilgi kullanıcılarını (hissedarlar, şirkete kredi veren kurum ve kuruluşlar, analistler ve yatırımcılar gibi) doğrudan ilgilendirmekte ve karar alınma kapsamında önem arz etmektedir. Finansal performans göstergeleri ise yatırımcıları doğrudan ilgilendirmekte ve etkilemektedir.

Bu bağlamda sektöre ilişkin finansal performansın belirlenmesi hususunda oran analizlerinden yararlanılmaktadır. Bu çalışmada insanlık için hayati ve vazgeçilmez bir öneme sahip olan gıda ürünleri imalatı sektörünün finansal performansının incelenmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının yayınlamış olduğu sektör bilançolarından sağlanan 11 yılı kapsayan finansal performansla ilişkili oransal veriler TOPSİS yöntemiyle analiz edilmiştir. Finansal performans göstergeleri dört ana grupta (likidite, mali yapı, varlık kullanım ve karlılık) toplanmış ve toplam 16 alt performans kriteri kapsamında analiz yapılmıştır. Analiz neticesinde gıda imalatı sektörü için finansal performans bakımından en yüksek olan yılın 2019 yılı; en düşük olan yılın ise 2013 yılı olduğu belirlenmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan “Gıda ve İçecek Sektörü Raporu”na göre “2019 yılında imalat sanayine yapılan uluslararası doğrudan yatırımların önemli bir bölümü; yaklaşık % 20,8 kadarı gıda, içecek ve tütün ürünlerine yapılmıştır” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca aynı raporda “Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan 2019 yılı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) verilerine göre 2019’da yüzde 0,9 oranında büyüme gerçekleştiği ve bu harcamaların önemli bir bölümünü gıda harcamalarının oluşturduğu hanehalkı tüketim harcamalarının GSYİH içindeki payının ise 57,4” olduğu belirtilmiştir. Yine TÜİK’in gıda ve içecek ithalat ihracat verilerine göre; “gıda sektörü 2019 yılını yaklaşık 7,6 milyar dolarlık artı değer ile kapatmıştır” biçiminde vurgulanmıştır. Bahse konu gıda sektörüne doğrudan yatırımların 2019 yılında artması, GSYİH harcamalarının büyük bir kısmını gıda ürünleri harcamalarının oluşturması ve gıda sektörü ihracat rakamlarının 2019 yılında yükselmesi gibi nedenlerden

dolayı 2019 yılının gıda imalatı sektörü için finansal performans bakımından en yüksek yıl olduğu ifade edilebilir.

Literatür incelemesi kısmında detaylı bir biçimde belirtildiği gibi daha önce yapılan benzer çalışmalarda gıda ürünleri imalatı sektörünün performansını TCMB Sektör bilançoları verileri özelinde inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamış olup ilgili çalışmaların bir kısmında verilerin BİST'ten ve bir kısmında ise TCMB Sektör Bilançolarından elde edildiği ve analizlerde TOPSİS; Entropi Temelli TOPSİS; ARAS, CORPAS ve VİKOR gibi yöntemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sektörlere ilişkin özellikler ve incelenen sektöre özgü veriler birbirinden farklılık arz etmekte olup yapılan çalışmaların çoğunda elde edilen bulgular ile bu çalışma bulguları arasında doğrudan bir kıyaslama yapılması bu bağlamda mümkün olmamaktadır. Ancak özellikle TCMB Sektör Bilançoları verilerini kullanarak gıda ürünleri imalatı sektörü dışındaki diğer sektörlerin finansal performansını inceleyen çalışmalarda elde edilen bulgular şöyledir: Ezin (2022) çalışmasında tekstil sektörünü incelemiş ve çalışmada finansal performansı en yüksek olan şirketin BOSSA finansal performansı en düşük olan şirketin ise HATEKS ve KORDSA olduğu belirlenmiştir. Yalçınkaya ve Başaran (2022) çalışmalarında bütün sektörlerle ilişkin verileri analiz etmiş ve elde edilen bulgular bağlamında 2009-2020 yılları kapsamında finansal performans bakımından iyi olan sektörlerin "Toptan ve Perakende Ticaret Sektörü" ile "Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler Sektörü" olduğu, "Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor Sektörü"nü ise finansal performans olarak en alt sıralarda bulunduğu sonucuna ulaşımlardır. Beller Dikmen (2021) tarafından yapılan çalışmada mobilya imalatı sektörü incelenmiş ve finansal performansın en yüksek olduğu yılın 2019 olduğu, performansın en düşük olduğu yılın ise 2016 olduğu tespit edilmiştir. Bilici (2019) çalışmasında turizm sektörünü ele almış ve 2008 küresel ekonomik krizinin etkilerinin 2009 yılında ortaya çıktığını ve turizm sektörü açısından finansal performansın en yüksek olduğu yılların 1999, 2001 ve 2011 olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Eyüpoğlu ve Bayraktar (2019) çalışmalarında ana metal sanayi alt sektörünü incelemişler ve finansal performans kapsamında en başarılı alt sektörün çeliğin ilk işlenmesi sürecinde elde edilen diğer ürünlerin imalatı sektörü olduğunu; en başarısız alt sektörlerin ise çelik ürünleri ve ana demir ile ferro alaşımların imalatı sektörü olduğu saptamışlardır. Öztel ve Yavuz (2019) tarafından yapılan çalışmada ağaç işleri ve mobilya sektörü verileri analiz edilmiş ve sektörün finansal performanslarının yıllara göre farklılık gösterdiği ve özellikle son üç yılda (2014-2015-2016) düştüğünü tespit etmişlerdir. Deran ve Erduru (2018) çalışmalarında deniz yolu ve kara yolu yük taşımacılığı sektörlerini incelemiş olup denizyolu yük taşımacılığı sektörünün likidite ve finansal yapı bakımından karayolu yük taşımacılığı sektörüne göre daha güçlü olmakla birlikte finansal performanslarının daha düşük seviyede olduğu ve varlıklarını daha az etkin kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Ertaş ve Yetim (2022) ile Meşe ve Özdemir (2022) tarafından yapılan çalışmalarda gıda sektörünün finansal performansı TOPSİS yöntemi ile incelenmiş olmakla beraber, bu çalışmalarda örneklem olarak BİST'te işlem gören şirketler seçilmiştir. Dolayısıyla Ertaş ve Yetim (2022) ile Meşe ve Özdemir (2022) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ile bu çalışma bulguları arasında bire bir kıyaslama yapılması mümkün gözükmemektedir. Ancak gıda sektörü temelinde elde edilen sonuçlar şöyledir; Ertaş ve Yetim (2022) tarafından yapılan çalışmada finansal performans bakımından salgın dönemini kapsayan 2020 yılı 4. çeyrek döneminin 1. sırada olduğu, 2020 yılı 3. çeyrek döneminin ise 4. sırada bulunduğu tespit edilmiştir. Meşe ve Özdemir (2022) tarafından yapılan çalışmada ise 2015-2020 yılları için sektörde performansı en iyi olan şirketin Ülker Bisküvi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bundan sonra yapılacak çalışmaların daha geniş bir veri setini; farklı sektörleri; TOPSİS yöntemi kapsamında Entropy, CRITIC, MEREC, Standart Sapma ve IDDWS gibi farklı ağırlıklandırma metodlarını ve farklı veri analiz yöntemlerini kapsayacak biçimde literatüre kazandırılması önerilebilir.

Kaynakça

- Akgün, M. and Soy Temür, A. (2016). BIST Ulaştırma Endeksine Kayıtlı Şirketlerin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 173-186.
- Akyüz, Y., Bozdoğan, T. and Hantekin, E. (2011). TOPSIS Yöntemiyle Finansal Performansın Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 73-92.
- Atukalp, M. E. (2019). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Çimento Firmalarının Finansal Performansının Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 213-230.
- Basset, A. M., Ding, W., Mohamed, R. and Metawa, N. (2020). An integrated plithogenic MCDM approach for financial performance evaluation of manufacturing industries. *Risk Management*, 22(3), 192-218.
- Beller Dikmen, B. (2021). Mobilya İmalatı Sektörünün Finansal Performansının Oran Analizi ve TOPSIS Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 5(1), 80-97.
- Bilici, N. (2019). Turizm Sektörünün Finansal Performansının Oran Analizi ve TOPSIS Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 173-194.
- Çizgici Akyüz, G. (2021) Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Finansal Performans Analizinde TOPSIS ve MABAC Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(4), 891-912.
- Dash, M., Singh, S. K., Rahaman, S. U., Nadigadda, S. and Srivastava, S. (2017). Comparison of Performance of Indian Banks Using Multi-Criteria TOPSIS. *Journal of Commerce and Accounting Research*, 6(4), 16-24.
- Dayı, F. and Çilesiz, A. (2022). BİST'e Kayıtlı Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Performanslarının BWM Tabanlı TOPSIS Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 355-373.
- Deran, A. and Erduru, İ. (2018). Karayolu ve Denizyolu Yük Taşımacılığı Sektörlerinin Finansal Performans Analizi: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sektör Bilançoları Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)/Journal of Accounting & Taxation Studies (JATS)*, 11(3), 479-503.
- Ersoy, N. (2022). Kriter Ağırlıklandırma Yöntemlerinin ÇKKV Sonuçları Üzerindeki Etkisine Yönelik Gerçek Bir Hayat Uygulaması. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1449-1463.
- Ertuş, F. C. and Yetim, A. (2022). Covid-19 Pandemisinde Gıda ve İçecek Sektöründeki İşletmelerin Finansal Performansının TOPSIS Yöntemiyle İncelenmesi: BIST Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 93, 53-74.
- Eyüboğlu, K. and Bayraktar, Y. (2019). Ana Metal Sanayi Alt Sektörlerinin Finansal Performanslarının AHP ve TOPSIS Yöntemleri ile Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Ezin, Y. (2022). Tekstil Sektörünün Oran Analizi ve TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(25), 213-243.
- Gürkan, S. and Aldoury, N. (2021). TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi ile Karşılaştırmalı Finansal Performans Analizi: Teknoloji Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 225-239.
- Işıldak, M. S. (2018). BIST'de Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İşletmelerinin TOPSIS Yöntemi ile Finansal Performans Analizi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(16), 116-130.
- Kendirli, S. and Yıldırım, M. V. BIST'de Kayıtlı Otomotiv İmalat Sektörü Şirketlerinin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi İle İncelenmesi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 11(21), 87-97.
- Meşe, B. and Özdemir, L. (2022). Entropi Temelli TOPSIS ve BORDA Sayım Yöntemleri ile Gıda İşletmelerinin Performanslarının Değerlendirilmesi. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), 2809-2829.
- Orçun, Ç. and Eren, B. S. (2017). TOPSIS Yöntemi ile Finansal Performans Değerlendirmesi: XUTEK Üzerinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 75, 139-154.

- Ömürbek, V. and Kınay, B. (2013). Havayolu Taşımacılığı Sektöründe TOPSIS Yöntemiyle Finansal Performans Değerlendirmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 343-363.
- Özçelik, H. and Küçükçakal, Z. (2019). BİST’de İşlem Gören Finansal Kiralama ve Faktoring Şirketlerinin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi ile Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 249-270.
- Özdemir, O. and Parmaksız, S. (2022). BİST Enerji İşletmelerinin Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri ile Karşılaştırılması: TOPSIS ve EDAS Yöntemleri ile Analiz. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 34-56.
- Özkan, T. (2020). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Ölçmede TOPSIS Yönteminin Kullanımı: Katılım Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Maliye ve Finans Yazıları*, (113), 47-64.
- Özkan, G. and Deliktaş, E. (2020). Banka Performanslarının TOPSIS Yöntemiyle Analizi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 31-40.
- Öztel, A. and Yavuz, H. (2019). Entropi Tabanlı TOPSIS Yöntemi ile Finansal Performans Analizi: Mobilya ve Ağaç İşleri Sektörlerinde Bir Uygulama. 5. *Uluslararası Ekonomi Yönetimi ve Pazar Araştırmaları Kongresi*, İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları, 176 – 184.
- Roy, S. and Das, A. (2018). Application of TOPSIS method for financial performance evaluation: a study of selected scheduled banks in Bangladesh. *Journal of Commerce and Accounting Research*, 7(1), 24.
- Soy Temür, A. (2022). Borsa İstanbul Turizm Endeksi (XTRZM) Firmalarının Entropi Temelli ARAS, COPRAS ve TOPSIS Yöntemleri ile Finansal Performans Analizi. *Verimlilik Dergisi*, (2), 182-210.
- Yalçınkaya, H. S. and Başaran, N. (2022). TCMB Sektörleri Finansal Performansının TOPSIS Yöntemi ile Kıyaslanması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(4). 979-997.
- Yamaltdinova, A. (2017). Kırgızistan Bankalarının Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *International Review of Economics and Management*, 5(2), 68-87.
- Yıldırım, M. and Altan, İ. M. (2019). Sigorta Sektörünün Finansal Performansının Entropi Ağırlıklandırılmış TOPSIS Yöntemiyle Analizi ve Değerlendirilmesi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(1). 345-358.
- <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/plan-program/GidaveIcecekSektorRaporu2020.pdf> Erişim Tarihi: 16.03.2023.